

**ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ
АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ**

РОМАНОВА ГАННА МИКОЛАЇВНА

УДК 37.042

**ІНДИВІДУАЛЬНО-ТИПОЛОГІЧНІ ТА ДИДАКТИЧНІ ЧИННИКИ
РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ
ЕКОНОМІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ**

13.00.04 - теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ - 2003

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Київському національному економічному університеті, Міністерство освіти і науки України, м. Київ.

- Науковий керівник:** доктор педагогічних наук, професор
Козаков Віталій Андрійович,
Київський національний економічний університет,
завідувач кафедри педагогіки та психології.
- Офіційні опоненти:** доктор педагогічних наук, професор
Дубасенюк Олександра Антонівна,
Житомирський державний педагогічний
університет імені І. Франка, проректор;
- кандидат педагогічних наук
Журавська Лариса Миколаївна,
Київський університет туризму,
економіки і права, доцент.
- Провідна установа:** Харківський державний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди, кафедра
загальної педагогіки, Міністерство
освіти і науки України, м. Харків.

Захист відбудеться 29 жовтня 2003 р. о 15.30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.451.01 в Інституті педагогіки і психології професійної освіти АПН України за адресою: 04060, м. Київ, вул. М.Берлінського ,9, 5-й поверх, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України (04060, м. Київ, вул. М.Берлінського, 9).

Автореферат розісланий 26 вересня 2003 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Цибульська Г.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність та доцільність дослідження. Освіта є основою розвитку суспільства, тому питання, що пов'язані із забезпеченням її якості, мають провідне значення для держави. Сучасний етап соціально-економічного розвитку нашої країни зумовлює нові вимоги до якості професійної освіти. З огляду на затверджену указом Президента України “Національну доктрину розвитку освіти України у XXI столітті”, Закони України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, де головною метою освіти визначено розвиток людини, можна стверджувати, що пріоритетом підготовки майбутніх фахівців є формування творчої, активної, самостійної і відповідальної за якість свого навчання особистості. Вирішальну роль у цьому відіграє самостійна робота студентів, яка в свою чергу має ґрунтуватися на урахуванні індивідуально-психологічних особливостей тих, хто навчається.

Серед основних напрямів досягнення провідних цілей у вищій професійній освіті - застосування нових технологій навчання, розширення кола самостійної діяльності студентів та підвищення її результативності. Проте залишаються відкритими питання психолого-дидактичного забезпечення реалізації означених напрямів.

Сутність самостійної роботи студентів, а також наукові, теоретичні та методичні засади викладені в працях А.С.Макаренка, К.Д.Ушинського, В.О.Сухомлинського та інших. У працях А.М.Алексюка, Ю.К.Бабанського, В.А.Козакова, І.Я.Лернера, В.О.Онищука, П.І.Підкасистого, М.М.Скаткіна, В.Л.Шатуновського визначено підходи до організації самостійної роботи студентів. Наукові праці П.П.Блонського, В.М.Володька, А.О.Кірсанова, Є.О.Климова, О.М.Леонтьєва, В.С.Мерліна, О.М.Пехоти, Є.С.Рабунського, В.В.Рибалки, П.І.Сікорського, І.Е.Унт, С.Т.Шацького та інших заклали основи індивідуалізації та диференціації навчання взагалі та самостійної роботи студентів зокрема. Але майже не з'ясовано психологічні механізми індивідуалізації навчання, особливо в частині взаємозв'язку індивідуально-психологічних особливостей студентів та дидактичних умов їх самостійної роботи.

Отже, актуальною залишається проблема підвищення результативності самостійної роботи студентів (СРС) у нових умовах функціонування вищої школи, оскільки: з одного боку, змінюються пріоритети щодо цілей вищої школи (формування творчої, активної, самостійної, відповідальної, зацікавленої у якісному навчанні особистості тощо), а з іншого, організація СРС будується переважно із врахуванням зовнішніх факторів, а саме - дидактичних умов навчання (методів, форм, дидактичного забезпечення). Тим часом нерідко поза увагою в процесі організації СРС залишаються внутрішні, психологічні чинники, серед яких провідне місце посідають індивідуально-типологічні особливості (ІТО) суб'єктів навчальної діяльності (як тих, хто вчить, так і тих, хто вчиться). Саме врахування значущості самостійної роботи у підготовці фахівців взагалі та економістів зокрема та недослідженість впливу на її результативність індивідуальних психологічних особливостей студентів у взаємозв'язку з дидактичними умовами навчання і зумовило вибір теми “Індивідуально-типологічні та дидактичні чинники результативності самостійної роботи студентів економічних університетів”.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана за планом науково-дослідної роботи кафедри педагогіки та психології Київського національного економічного університету на 1997-2002 рр. при розробці теми "Ефективність педагогічної освіти в економічному університеті: цілі, зміст, методи, форми" та у контексті тематичного плану наукових досліджень Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України при розробці теми "Психолого-педагогічні основи реформування організації і змісту діяльності вищої школи в Україні (теоретико-методологічний аспект) (РК № 0196 И 008876) і теми "Психолого-педагогічні основи технологій навчання у вищій школі" (РК № 0199 U 000390).

Тема дисертації затверджена вченою радою Київського національного економічного університету 29 листопада 2001 р., протокол №4 та узгоджена у Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні 26 листопада 2002 р., протокол №9.

Об'єкт дослідження: самостійна робота студентів у процесі їх професійної підготовки.

Предмет дослідження: взаємозв'язок психологічних (індивідуально-типологічних) та дидактичних чинників результативності самостійної роботи студентів.

Мета дослідження: розробити та експериментально перевірити систему організації самостійної роботи на основі взаємозв'язку індивідуально-типологічних особливостей студентів та дидактичних умов навчання.

Концептуальні ідеї дослідження. Суттєвою складовою якості професійної підготовки є результативність самостійної роботи студентів. Результативна самостійна робота можлива за умов взаємозв'язку етапів циклу самостійної навчальної діяльності, управління якою здійснюється як викладачами, так і студентами. Підвищити результативність самостійної роботи неможливо без урахування індивідуально-психологічних особливостей суб'єктів навчання. В реальних умовах вищого навчального закладу доцільним є застосування типологічного підходу. Ефективною для дослідження типів особистості викладачів і студентів є типологія, впроваджена К.Юнгом та модифікована його послідовниками, відповідно до якої визначаються вісім типологічних особливостей за дихотомічними шкалами. Ці типологічні особливості можуть мати прояв у самостійній роботі та утворювати взаємозв'язок з її дидактичними умовами. Якщо дидактичні умови самостійної роботи будуть надавати можливість для найкращого прояву різних типологічних особливостей студентів, сукупний вплив індивідуально-типологічних та дидактичних чинників на результативність буде позитивним. Дидактичні умови самостійної роботи повинні надавати кожному студенту можливість проявити свої типологічні переваги. Для цього при проектуванні та плануванні СРС необхідно максимально запобігати одноманітності видів навчальних завдань та вимог до них. Відповідність дидактичних умов навчання до типологічних особливостей студентів найкращим чином забезпечується не пристосуванням до цих особливостей, а наданням рівних можливостей для їх найкращого прояву за допомогою різнотипових завдань,

рейтингової системи оцінювання, залученням студентів до організації та реалізації навчального процесу.

Основна гіпотеза дослідження. Результативність самостійної роботи студентів як суттєвої складової якості професійної освіти можна підвищити, якщо: виявити взаємозв'язок між індивідуально-типологічними особливостями студентів та дидактичними умовами їх самостійної навчальної діяльності; з'ясувати умови позитивного впливу такого взаємозв'язку на результативність самостійної роботи; створити та застосувати систему організації самостійної роботи на основі взаємозв'язку індивідуально-типологічних особливостей студентів та дидактичних умов навчання.

Для досягання мети і перевірки гіпотези були поставлені такі дослідницькі **завдання**:

1. З'ясувати основні чинники, що впливають на результативність самостійної роботи студентів.
2. Встановити взаємозв'язок між індивідуально-типологічними особливостями студентів та дидактичними умовами навчання.
3. Виявити тенденції впливу такого взаємозв'язку на результативність самостійної роботи.
4. Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити дидактичні умови результативної самостійної роботи відповідно до індивідуально-типологічних особливостей студентів.
5. Розробити рекомендації та пропозиції щодо підвищення результативності самостійної роботи студентів на основі урахування психологічних та дидактичних чинників.

Методологічну основу дослідження становлять загальнотеоретичні й методологічні принципи наукового пізнання; концептуальні положення філософії та педагогіки щодо розвитку і всебічного формування особистості; психологічні концепції особистості; положення системного, діяльнісного та особистісно орієнтованого підходів до підготовки спеціалістів; принцип єдності теорії і практики.

Теоретичною основою дослідження є положення та висновки, що стосуються: системного підходу як засобу аналізу соціальних об'єктів (Б.Г.Ананьєв, В.Г.Афанасьєв, В.П.Беспалько, В.С.Кузьмін, Б.Ф.Ломов, К.К.Платонов, В.А.Семиченко, В.А.Якунін та ін.); сучасних тенденцій розвитку педагогічної теорії та практики (А.М.Алексюк, Г.П.Васянович, С.У.Гончаренко, І.А.Зязюн, В.Г.Кремень, В.К.Майборода, Н.Г.Ничкало, І.П.Подласий, Л.М.Пуховська, С.О.Сисоєва та ін.); сутності особистості, закономірностей її становлення та розвитку, ролі навчання у процесі особистісного становлення (Г.О.Балл, О.О.Бодальов, Л.С.Виготський, В.В.Давидов, І.А.Зимняя, Г.С.Костюк, С.Д.Максименко, В.О.Моляко, К.К.Платонов, В.В.Рибалка, С.Л.Рубінштейн, Т.С.Яценко та ін.); самостійної роботи студентів та її впливу на розвиток особистості (О.А.Дубасенюк, Л.М.Журавська, Л.В.Клименко, В.А.Козаков, В.І.Лозова, М.В.Лубенець, П.І.Підкасистий та ін.).

Методи дослідження:

а) теоретичні - аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація теоретичних та дослідних даних (виявлення стану досліджуваної проблеми, підходів до організації

самостійної роботи студентів, визначення основних понять дослідження);

б) емпіричні – спостереження (виявлення особливостей самостійної діяльності студентів при вивченні психолого-педагогічних дисциплін), психологічне діагностування за методикою "Тип особистості" Д.Кейрсі, вивчення продуктів діяльності (аналіз академічної успішності навчання, рейтингових оцінок діяльності студентів, їх письмових самостійних робіт), анкетування (з'ясування ставлення студентів до самостійної роботи та викладачів до студентських академічних груп, до різних аспектів оцінювання самостійних робіт тощо), експертне оцінювання (оцінка якості виконання студентами навчальних завдань), констатуючий і формуючий експерименти (дослідження взаємозв'язку індивідуально-типологічних та дидактичних чинників результативності СРС, створення й застосування на його основі системи організації самостійної роботи), статистичні методи обробки експериментальних даних (розрахунок середніх величин, кореляційний аналіз, дисперсійний аналіз, методи порівняння первісних статистик).

Етапи дослідження. Дослідження проводилося впродовж 1995-2002 років у три етапи. *На першому етапі* (1995-97 рр.) вивчалася наукова і методична література, результати наукових досліджень з проблем організації самостійної роботи студентів, її дидактичних та психологічних умов. Визначалися і обґрунтовувалися основні поняття, критерії та показники вимірювання відповідних явищ. На цій основі було сформульовано робочу гіпотезу, мету і завдання дослідження, розроблено методику вивчення взаємозв'язку індивідуально-типологічних і дидактичних чинників самостійної роботи студентів та його впливу на результативність самостійної роботи. *На другому етапі* (1997-99 рр.) проводилося дослідження типологічних особливостей студентів, виявлявся їх взаємозв'язок з дидактичними умовами самостійної роботи, що втілювалося у констатуючому експерименті. *На третьому етапі* (1999-2002 рр.) обґрунтовувалася, експериментально перевірялася і впроваджувалася до навчального процесу система організації самостійної роботи на основі взаємозв'язку індивідуально-типологічних особливостей студентів та дидактичних умов навчання. Це був етап формуючого експерименту та оформлення дослідження.

Експериментальна база. Дослідження проводилося у Київському національному економічному університеті (КНЕУ). На різних етапах експерименту в ньому брали участь студенти та викладачі Національної академії управління, факультету управління та інформаційної діяльності Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. Всього в дослідно-експериментальній роботі були задіяні 825 студентів та 108 викладачів.

Наукова новизна дослідження. *Вперше* встановлено взаємозв'язок між індивідуально-типологічними та дидактичними чинниками результативності самостійної роботи студентів та розроблено комплексну методику дослідження такого взаємозв'язку; виявлені тенденції впливу типологічних особливостей студентів на основні показники результативності самостійної роботи (академічну успішність та ставлення студентів до навчання); визначено та охарактеризовано типологічну структуру навчальної діяльності, елементами якої є екстраверсія, інтроверсія, сенсорність, інтуїтивність, розумовість,

чуттєвість, раціональність, ірраціональність. *Дістали подальшого розвитку* дидактичні умови результативної самостійної роботи, що базуються на індивідуально-психологічних особливостях студентів. *Вдосконалено* процес організації самостійної роботи відповідно до взаємозв'язку індивідуально-типологічних особливостей студентів та дидактичних умов навчання.

Теоретичне значення отриманих результатів полягає в уточненні сутності поняття результативності навчальної діяльності, у визначенні поняття “результативна самостійна робота”, у встановленні впливу типологічних особливостей та дидактичних умов на результативність самостійної роботи студентів, у розробці моделей: самостійної роботи; опису об'єктів і явищ навчальної діяльності; прийому-передачі інформації; сукупного впливу типологічних особливостей студентів, викладачів та дидактичних умов самостійної роботи на її результативність.

Практичне значення дослідження полягає у можливості безпосереднього застосування в процесі організації самостійної роботи студентів методики аналізу типологічного розподілу у навчальних групах, методики розробки завдань самостійної роботи з урахуванням типологічних особливостей студентів, алгоритму типологічного аналізу навчальної діяльності, а також рекомендацій для викладачів вищих навчальних закладів освіти щодо урахування взаємозв'язку індивідуально-типологічних особливостей студентів та дидактичних умов самостійної роботи у навчальному процесі.

Впровадження результатів дослідження здійснено у процесі психолого-педагогічної підготовки студентів та в ході підвищення кваліфікації викладачів Київського національного економічного університету (довідка № 8п-35-1 від 8.04.2003). Висновки та рекомендації щодо організації самостійної роботи з урахуванням взаємозв'язку індивідуально-типологічних особливостей студентів та дидактичних умов навчання впроваджено до навчального процесу Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу (довідка від 14.03.2003), Інституту післядипломної освіти Київського національного університету імені Тараса Шевченка (довідка № 023-01-142 від 27.08.2003), Національного транспортного університету (довідка № 127/13 від 11.02.2003), Київського інституту банківської справи (довідка від 9.01.2003).

Особистий внесок автора в одержанні наукових результатів полягає в теоретичному обґрунтуванні основних ідей і положень щодо результативності самостійної навчальної діяльності студентів як складової якості професійної освіти; створенні моделі самостійної роботи студентів; застосуванні в процесі індивідуалізації самостійної роботи студентів типологічних моделей; визначенні прояву індивідуально-типологічних особливостей студентів у самостійній роботі; встановленні та статистичному обґрунтуванні взаємозв'язку між індивідуально-типологічними та дидактичними чинниками результативності самостійної роботи; розробці та експериментальній перевірці моделі сукупного впливу індивідуально-типологічних особливостей студентів, викладачів та дидактичних умов на результативність самостійної роботи; побудові алгоритмів аналізу типологічного розподілу у навчальних групах та типологічного аналізу навчальної діяльності; створенні та

практичній реалізації системи організації самостійної роботи на основі ІТО студентів та дидактичних умов навчання.

Вірогідність наукових результатів дослідження забезпечується методологічною обґрунтованістю вихідних положень, всебічним теоретичним аналізом проблеми, яка розглядається, значною вибіркою досліджуваних, коректним використанням адекватних предмету дослідження методів, поєднанням кількісного та якісного методів обробки для отримання достовірних даних, позитивними результатами формуючого експерименту.

На захист виносяться:

1. Положення щодо взаємозв'язку індивідуально-типологічних та дидактичних чинників результативності самостійної роботи студентів, котре ґрунтується на механізмах спільної дії на результативність індивідуально-типологічних особливостей студентів та дидактичних умов самостійної роботи.

2. Комплексна методика дослідження індивідуально-типологічних та дидактичних чинників результативності самостійної роботи студентів у їх взаємозв'язку, що включає: психодіагностичний опитувальник Д.Керсі; методи спостереження та опитування; метод лінгвістичного аналізу; асоціативний метод; статистичні методи для опрацювання результатів експериментального дослідження: розрахунок середніх величин, дисперсійний аналіз, кореляційний аналіз, методи порівняння первісних статистик, статистичні критерії.

3. Дидактичні умови підвищення результативності самостійної роботи студентів на основі їх індивідуально-типологічних особливостей, а саме: залучення студентів до управління всіма етапами самостійної роботи за допомогою мотиваційно-організаційних ігор, спільних проєктів; забезпечення рівного прояву типологічних особливостей на основі застосування різноманітних завдань та критеріїв їх оцінювання відповідно до всіх ІТО, консультування студентів щодо оптимальних способів виконання завдань з урахуванням їх типологічних особливостей; досягання спільних результатів на основі індивідуальних.

Апробація результатів роботи. Основні теоретичні та практичні положення роботи доповідалися на засіданнях кафедри педагогіки та психології Київського національного економічного університету, Міжнародній науковій конференції "Університетська педагогічна освіта як шлях гуманізації суспільства" (м. Київ, квітень 1999 р.), Всеукраїнських науково-практичних конференціях: "Університетська педагогічна освіта: досвід, проблеми і перспективи розвитку" (м. Сімферополь, 1996 р.), "Проблеми безперервної освіти в сучасних умовах соціально-економічного розвитку України" (м. Івано-Франківськ, листопад 2002 р.), регіональних науково-методичних конференціях: "Контроль навчання в забезпеченні якості освіти" (м. Київ, лютий 1996 р.), "Університетський рівень освіти: зміст та напрями забезпечення" (м. Київ, лютий 1998 р.), "Система організації самостійної роботи студентів: досвід, проблеми" (м. Київ, лютий 2000 р.), "Сучасні технології навчання та оцінювання знань студентів" (м. Київ, лютий 2002 р.), "Навчальні інновації та їх вплив на якість університетської освіти" (м. Київ, січень 2003 р.)

Основні результати дослідження висвітлено в 15 публікаціях, з них 9 написано без співавторів, у тому числі: 7 статей надруковано у провідних наукових фахових виданнях, затверджених ВАК України; 5 статей - у збірниках матеріалів конференцій; 3 брошури з методичними рекомендаціями для студентів.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається із вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел на 23 сторінках (264 найменування, з них 18 – іноземними мовами), 3 додатків на 21 сторінці. Робота містить 44 таблиці на 20 сторінках, 17 ілюстрацій на 8 сторінках. Загальний обсяг дисертації - 257 сторінок, основна частина займає 213 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми, що зумовила вибір теми дослідження, визначено об'єкт і предмет дослідження, сформульовано мету роботи, концептуальні ідеї, провідну гіпотезу дослідження та його завдання, розкрито методологічні засади та методи дослідження, висвітлено наукову новизну, теоретичне і практичне значення отриманих результатів, відображено основні положення, які виносяться на захист, наведено дані про апробацію і впровадження результатів дослідження, викладено особистий внесок здобувача.

У **першому розділі** - *"Теоретико-методичні основи результативної самостійної роботи студентів"* - здійснюється аналіз провідних сучасних тенденцій у підвищенні якості професійної підготовки, розкривається сутність понять "результативність навчальної діяльності", "результативна самостійна робота". Розглядається та обґрунтовується модель результативної самостійної роботи студентів. Аналізується типологічний підхід до особистості суб'єктів навчання. Викладена комплексна методика вивчення індивідуально-типологічних та дидактичних чинників результативності самостійної роботи в їх взаємозв'язку.

Провідною тенденцією у реформуванні сучасної вищої освіти можна вважати перехід від передачі знань до формування навичок та вмінь самостійного пошуку необхідної інформації, її засвоєння та, головне, - розвиток здатності у майбутніх фахівців використовувати набуті знання для розв'язання нетипових ситуацій, задач у нових умовах. Такий підхід вважається інноваційним, ефективним, оскільки його метою є отримання актуального у сьогоденні результату навчання (М.В.Кларін, В.А.Козаков, В.О.Якунін). У зв'язку з цим виникає потреба у певному уточненні сутності понять результативності та ефективності навчання.

Якщо результативність відображає рівень досягнення цілей, якісною мірою якого є абсолютні значення різних параметрів (норм, стандартів, моделей поведінки тощо) та властивостей результату, то ефективність є похідною від результативності, що характеризується відносністю (наприклад, результату до витрат на його досягнення).

Оскільки метою і результатом навчальної діяльності (НД) є позитивні зміни самого суб'єкта навчання, то зведення результативності учіння лише до його

академічної успішності можна сприйняти як обмеження обсягу цього поняття. Узагальнення результатів досліджень з означеного напрямку (Д.Б.Ельконін, Ю.І.Машбиць, О.Г.Ярошенко, Н.М.Савельєва) дає підстави для розширеного тлумачення поняття результативності НД. Результативність навчальної діяльності – це не тільки ступінь досягнення когнітивних цілей, а й особистісна цінність отриманого результату, що має прояв у афективних аспектах навчання (наприклад, позитивне ставлення до навчального предмета, задоволеність процесом і його результатом, підвищений рівень мотивації).

З'ясування і уточнення сутності поняття результативності навчання безпосередньо пов'язане із сучасним розумінням якості освіти, яка має спрямовуватися на формування особистісних та професійно значущих рис і якостей майбутніх фахівців (бакалаврів, спеціалістів, магістрів). Цій проблемі присвячені дослідження Н.М.Буринської, С.У.Гончаренка, І.А.Зазюна, Н.Г.Ничкало, В.А.Семиченко, С.О.Сисоевої та інших. Узагальнення результатів досліджень з цього напрямку дозволяє дійти висновку, що формування переважної більшості особистісно та професійно значущих якостей майбутніх фахівців можливе за умов сформованості їх як самостійних особистостей, оскільки самостійність є основою активності, ініціативності, творчості, наполегливості, радикалізму, самодостатності та самоуправління взагалі.

Методологічні підходи до СРС висвітлені у працях А.М.Алексюка, С.І.Архангельського, Ю.К.Бабанського, Н.В.Кузьміної, Г.І.Щукіної, В.А.Козакова, П.І.Підкасистого та інших дослідників. Узагальнює розробки основних теоретичних положень щодо СРС діяльнісний підхід, відповідно до якого самостійна робота визнається вищою формою організації навчальної діяльності студентів. У такому розумінні самостійна робота - це діяльність, що здійснюється на основі самоуправління студентів та системного опосередкованого управління з боку викладачів. Враховуючи означене, а також те, що належним чином спланована та організована СРС має сприяти підвищенню загальної результативності навчання, в якості пріоритетних цілей самостійної навчальної діяльності визначені такі: розвиток у студентів навичок самоуправління; формування вміння вчитися; забезпечення оволодіння студентами необхідними знаннями, уміннями, навичками за фахом; формування здатності до творчої діяльності на основі науково-дослідної роботи.

Реалізація означених цілей СРС залежить, насамперед, від дидактичних умов та процесу її організації. Суттєві зміни в традиційній організації навчального процесу спричинили пошук конструктивної моделі СРС, яка б забезпечувала необхідні та достатні умови для формування в студентів навичок самоосвіти та вміння вчитися самостійно.

З метою пошуку такої моделі було розглянуто концептуальні засади управління навчальною діяльністю студентів на основі системного підходу.

Теоретичний аналіз дозволив встановити, що самостійна робота як вид навчальної діяльності може розглядатися як цикл, головними етапами якого є підготовчий, основний та завершальний. На кожному етапі циклу реалізуються певні функції щодо управління та самоуправління навчальною діяльністю студентів.

На основі розглянутих концептуальних положень, аналізу функцій управління НД пропонується модель СРС (рис. 1).

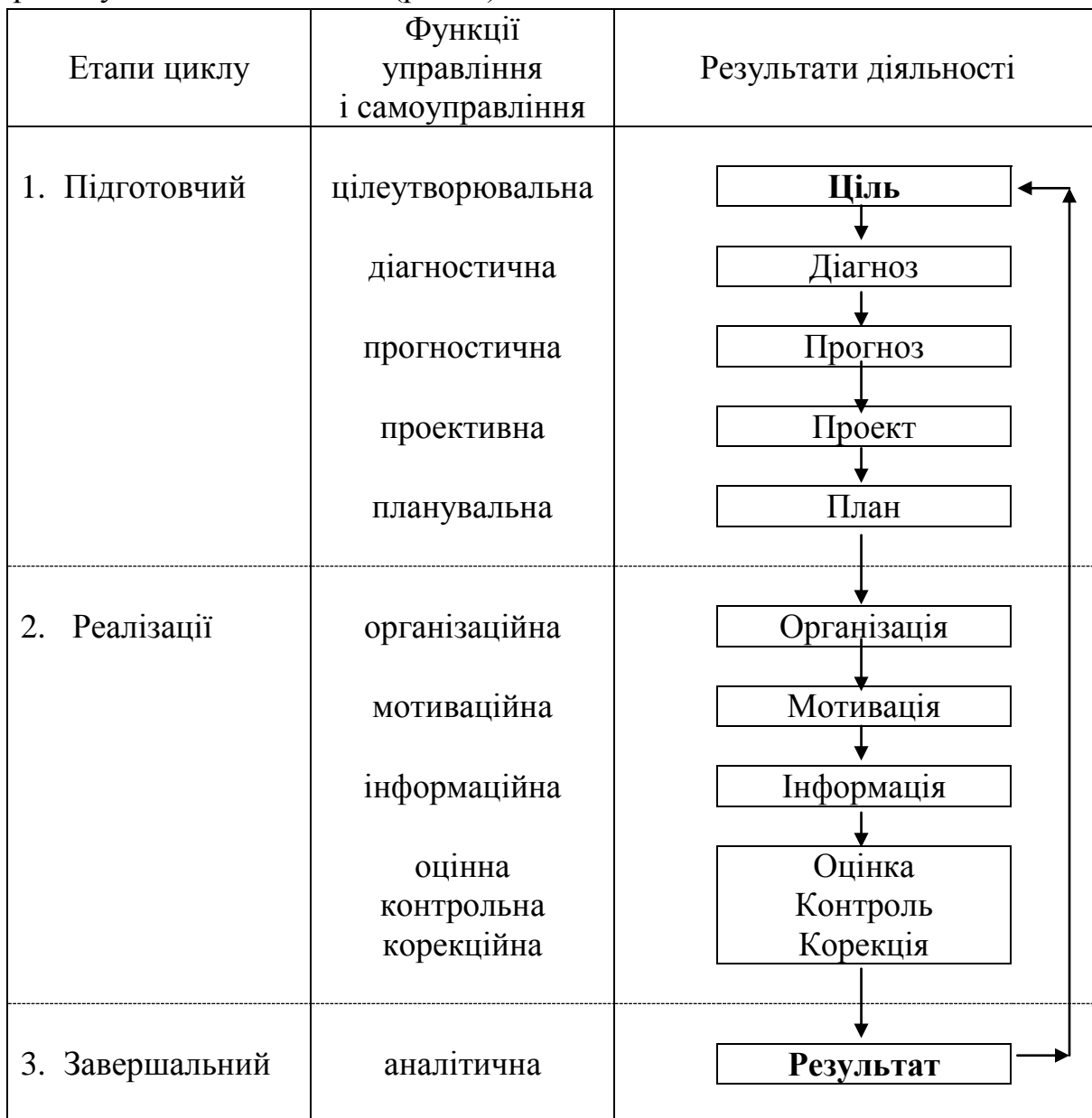

Рис. 1 Модель самостійної роботи студентів

Запропонована модель дає можливість визначити основні умови організації СРС, що безпосередньо пов'язані з її результативністю в когнітивному та афективному аспектах. Отже, *результативною є така самостійна робота, котра забезпечує досягнення кінцевого результату як сукупності продуктів самостійної навчальної діяльності, отриманого досвіду, стану суб'єктів навчання на основі самоуправління студентів та системного опосередкованого управління з боку викладачів з урахуванням при цьому внутрішніх, психологічних чинників та*

створенням відповідно до них зовнішніх, дидактичних умов навчальної діяльності. Всі умови організації результативної СРС важливі і кожна з означених була предметом чисельних досліджень. Та, як довів аналіз цих досліджень, у контексті особистісно орієнтованого навчання провідне місце посідає проблема урахування індивідуальних особливостей кожного студента.

Останнім часом дослідники приділяють багато уваги питанням підвищення ефективності та результативності СРС (Л.Л.Головко, С.Г.Заскалета, Л.В.Онучак, Н.Г.Сидорчук та інші). Але акцент більшою мірою робиться на вдосконаленні зовнішніх по відношенню до студентів умов, на проблемах організації, методичного забезпечення. Отже, внутрішні умови самостійної роботи залишаються недостатньо вивченими, зокрема, їх зв'язок з дидактичними умовами. Означене спричинило пошук теорії та відповідного інструментарію до неї, на основі чого можна було б здійснити відповідні планування та організацію СРС.

Аналіз різнобічних підходів до визначення та опису рис особистості дозволив дійти висновку щодо перспективності застосування похідної від К.Юнга типології, яка дає можливість співставляти індивідуально-психологічні особливості суб'єктів навчання (як студентів, так і викладачів) та з'ясовувати провідні шляхи розвитку особистості. В основі такого вибору – сприйняття у контексті теми дослідження провідної ідеї К.Юнга про те, що світ являє собою безперервний потік інформації і все живе на землі (рослини, тварини, люди) постійно виконує дві основні функції: збирання інформації та прийняття рішень. Розвиненість цих функцій становить основу самостійності особистості і саме на їх розвиток має спрямовуватися організація як СРС, так і інноваційного навчання взагалі. Індивідуальний прояв реалізації означених функцій у суб'єктів діяльності репрезентують типологічні риси або переваги чи особливості. Виділяються чотири пари протилежних індивідуально-типологічних особливостей: *екстравертний (E) / інтровертний (I)*, *сенсорний (S) / інтуїтивний (N)*, *розумовий (T) / чуттєвий (F)*, *раціональний (J) / ірраціональний (P)*, комбінація яких утворює 16 типів особистості.

Подальші дослідження дозволили дійти висновку про те, що знання ІТО студентів та викладачів є передумовою вирішення педагогічних завдань, оскільки саме типологічні особливості дозволяють не тільки визначати специфіку діяльності, а й моделювати саму діяльність. На цій підставі в роботі запропоновано використовувати у навчальній діяльності три моделі: *Z – модель вирішення проблем* (управлінський аспект), *N – модель аналізу предметів та явищ*; *У - модель послідовності передачі інформації*, з яких дві останні є авторськими розробками.

Теоретичні дослідження дозволили зробити припущення щодо існування взаємозв'язку між ІТО студентів і дидактичними умовами їх СРС, врахування основних характеристик якого в процесі організації навчальної діяльності взагалі та самостійної роботи зокрема може позитивно вплинути на результативність останньої. Для експериментальної перевірки цього припущення розроблено

комплексну методику, що включає: психодіагностичний опитувальник Д.Керсі; методи спостереження та опитування; метод лінгвістичного аналізу; асоціативний метод; статистичні методи для опрацювання результатів експериментального дослідження: розрахунок середніх величин, дисперсійний аналіз, кореляційний аналіз, методи порівняння первісних статистик, статистичні критерії.

У *другому розділі* - "Дослідження взаємозв'язку індивідуально-типологічних та дидактичних чинників результативності самостійної роботи студентів" - аналізуються виявлені тенденції прояву індивідуально-типологічних особливостей студентів у самостійній роботі, наводиться методика аналізу типологічного розподілу у навчальних групах. Доводиться та характеризується взаємозв'язок індивідуально-типологічних особливостей студентів та дидактичних умов їх самостійної навчальної діяльності. Обґрунтовується і експериментально перевіряється система організації самостійної роботи на основі визначеного взаємозв'язку.

У ході дослідження було розроблено та впроваджено методику аналізу типологічного розподілу у соціальних групах, зокрема й навчальних, котра включає застосування Таблиці типів, встановлення середнього профілю групи, з'ясування типологічної схожості особистості з групою та визначення типологічної гетерогенності й гомогенності груп за допомогою відповідних коефіцієнтів.

Аналіз типологічного розподілу у студентських академічних групах дозволив встановити, що навчальні групи є переважно гетерогенними за типологічним складом. Визначено, що ставлення викладачів до груп як "складних" або "легких" для взаємодії залежить від індивідуальної типологічної схожості викладача з групами, а індивідуальна типологічна схожість викладачів з групами корелює з гомогенністю груп. Досліджено типологічний розподіл у п'яти різних виборках студентів, охарактеризовано динаміку прояву типів, розглянуто їх кількісний розподіл у загальній виборці студентів, виявлено тенденції прояву психологічних типів, що дозволило розподілити їх на наступні категорії: 1) типи, що мають тенденцію до значного кількісного прояву; 2) типи, що мають тенденцію до різких коливань у прояві; 3) типи, що мають тенденцію до середнього прояву; 4) типи, що мають тенденцію до незначного прояву.

Порівняння прояву 16 типів, прояву окремих типологічних переваг та прояву скорочених типів за Д.Кейрсі показало, що для детального вивчення взаємозв'язку з дидактичними умовами доцільно спиратися на окремі ІТО студентів.

При вивченні прояву типологічних особливостей у продуктах СРС встановлені параметри такого прояву з відповідними дихотомічними критеріями: наявність певного письмового стилю (*стилістична визначеність / стилістична невизначеність*), стиль написання письмових робіт (*науковий / публіцистичний*), змістовність розумових дій (*конкретний рівень / абстрактний рівень*), організація змісту (*деталізованість / цілісність*), упорядкування інформації (*упорядкованість за методичними вказівками / довільність викладу*), термін виконання (*вчасність / невчасність*), рівень оформлення (*відмінний / достатній*), обсяг виконання (*повний / неповний*). Дослідження показало,

що всі ІТО мають прояв у самостійній роботі, та дозволило здійснити опис прояву кожної типологічної особливості.

Встановлено, що параметри прояву ІТО студентів у продуктах самостійної роботи виступають водночас показниками їх академічної успішності, отже оцінювання самостійних робіт вимагає застосування комплексу пов'язаних з ІТО студентів показників результативності. Визначено взаємозв'язок типологічних особливостей та дидактичних умов, доведено його вплив на результативність СРС як на академічну успішність, так і на ставлення студентів до навчання. Лише при врахуванні успішності за всіма формами навчання, за умов рейтингової системи, досягаються рівні умови для позитивного впливу ІТО на результативність навчальної діяльності. Також типологічні особливості впливають на ставлення студентів до аудиторної та самостійної роботи й на їх ставлення до різних видів завдань самостійної роботи. Таким чином, для повноцінної реалізації студентів з різними ІТО необхідним є гармонійне поєднання різних форм організації навчання та комбінування різноманітних завдань самостійної роботи.

При визначенні впливу взаємозв'язку типологічних особливостей та дидактичних умов на результативність СРС треба враховувати не лише ІТО студентів, але й ІТО викладачів. Нами розроблена модель сукупного впливу типологічних особливостей студентів і викладачів та дидактичних умов на результативність самостійної роботи (рис. 2).

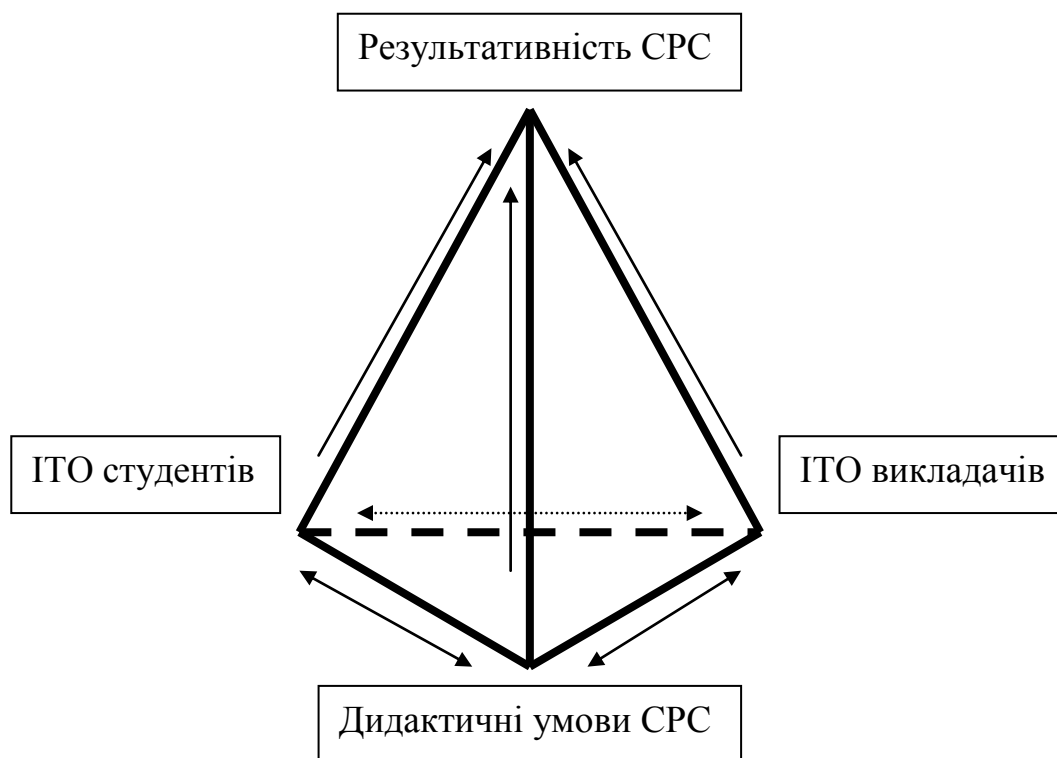

Рис. 2 Модель сукупного впливу ІТО студентів, ІТО викладачів, дидактичних умов на результативність СРС

Під час констатуючого експерименту було доведено, що взаємозв'язок типологічних особливостей та дидактичних умов впливає на результативність самостійної роботи та навчальної діяльності взагалі, але існують різні фактори цього

впливу. Тому було поставлено мету створити та застосувати систему організації самостійної роботи на основі взаємозв'язку індивідуально-типологічних особливостей студентів та дидактичних умов навчання.

Урахування типологічних особливостей студентів та прогнозування їх прояву може базуватися на трьох взаємодоповнюючих підходах. Перший – це аналіз реального типологічного розподілу у студентських академічних групах, другий – це спирання на існуючі характеристики восьми типологічних особливостей, що мають стабільний прояв у навчанні, а третій – це розгляд навчальної діяльності з точки зору типологічних компонентів. Отже, *навчальна діяльність з точки зору типології є універсальною для реалізації особистості, оскільки поєднує в собі ознаки усіх типологічних особливостей і має такі складові: екстравертну* (наприклад, робота в малих групах, активні методи навчання) та *інтровертну* (індивідуальна робота, домашні завдання, реферати, курсові, дослідницька діяльність); *сенсорну* (послідовне збирання інформації, розв'язання практичних задач, наведення реальних прикладів, фактів) та *інтуїтивну* (визначення закономірностей, концептуальні, творчі завдання); *розумову* (об'єктивний контроль, логічність, структурованість) та *чуттєву* (співробітництво, емоційний контакт, мотивація); *раціональну* (чітка система вимог, визначені терміни виконання завдань, орієнтація на результат діяльності) та *ірраціональну* (завдання з невизначеними умовами, увага до процесу діяльності, гнучкість щодо адаптації до змінних умов).

У ході дослідження було розроблені заходи щодо організації самостійної роботи на основі урахування взаємозв'язку ІТО студентів та дидактичних умов навчання, а саме: залучення студентів до управління всіма етапами самостійної роботи за допомогою мотиваційно-організаційних ігор, спільних проектів; забезпечення рівного прояву типологічних особливостей на основі застосування різноманітних завдань та критеріїв їх оцінювання відповідно до усіх ІТО, консультування студентів щодо оптимальних способів виконання завдань з урахуванням їх типологічних особливостей; досягання спільних результатів на основі індивідуальних.

Під час формуючого експерименту самостійна робота була побудована таким чином, що результати виконання індивідуальних завдань полягали в основі спільного результату малої групи, а результати малих груп були складовими загального результату студентської академічної групи взагалі. З типологічної точки зору методика самостійної роботи, побудована на інтеграції індивідуальних результатів у спільні, відкриває нові можливості студентів, оскільки під час взаємодії відбувається взаємодоповнення, взаємонавчання та обмін досвідом між представниками різних психологічних типів. Отже, чим краще взаємодіють різні психологічні типи, тим результативнішою є діяльність.

Для того, щоб довести ефективність запропонованої системи організації СРС, було порівняно ряд показників результативності навчання в експериментальних та

контрольних групах. Результативність самостійної роботи в експериментальних групах виявилася вищою, ніж у контрольних, за всіма показниками, про що свідчать дані, наведені у таблиці 1. Найзначнішими є відмінності у таких показниках, як успішність виконання самостійних робіт, що демонструє позитивний вплив на результативність у когнітивному плані, та самооцінка студентами корисності й цікавості самостійної роботи, що доводить підвищення результативності на афективному рівні.

Таблиця 1

Порівняння результативності самостійної роботи
у контрольних та експериментальних групах

Параметри результативності виконання самостійних робіт	V _{max}	Показники результативності самостійних робіт		t – критерій	Ефективність
		Контрольні групи	Експериментальні групи		
Успішність виконання	20	15,49	18,34	6,47	1,72
Задоволеність змістом	10	6,12	6,91	1,96	0,26
Задоволеність контролем	10	6,48	7,30	4,97	0,30
Задоволеність організацією	10	5,88	7,12	4,27	0,43
Самооцінка новизни	10	6,59	7,38	3,70	0,30
Самооцінка корисності	10	6,58	7,82	7,35	0,57
Самооцінка цікавості	10	7,42	8,27	5,15	0,49
Загальна задоволеність	10	7,50	8,18	3,90	0,37

Таким чином, порівняння показників результативності самостійної роботи експериментальних груп з аналогічними показниками контрольних груп дозволяє остаточно встановити, що самостійна робота, побудована на врахуванні взаємозв'язків між типологічними особливостями студентів та її дидактичними умовами, є більш результативною: спричиняє позитивний вплив на академічну успішність студентів та покращує ставлення студентів до самостійної навчальної діяльності.

На основі узагальнення результатів науково-дослідної роботи обґрунтовано такі **висновки**.

1. Самостійна робота має широкі можливості та значний потенціал для розвитку особистості, професійного становлення, налагодження стосунків співробітництва між викладачами та студентами. Аналіз науково-педагогічної літератури з проблеми підвищення результативності СРС дозволив визначити, що результативною є така самостійна робота, котра забезпечує досягання кінцевого результату як сукупності продуктів самостійної навчальної діяльності, отриманого досвіду, стану суб'єктів навчання на основі самоуправління студентів та системного опосередкованого управління з боку викладачів з урахуванням при цьому

внутрішніх, психологічних чинників та створенням відповідно до них зовнішніх, дидактичних умов навчальної діяльності. Інтегральними для вивчення внутрішніх умов СРС можна вважати індивідуально-типологічні особливості студентів, отже, вони не тільки визначають специфіку індивідуальної діяльності, але дозволяють моделювати саму діяльність. До зовнішніх чинників результативності СРС належать такі дидактичні умови, як особливості реалізації функцій управління самостійною роботою (планування, організації, мотивації, інформаційної функції, контролю, аналітичної функції), форми організації самостійної роботи, види завдань. Визначення результативності навчальної діяльності вимагає не лише вимірювання навчальної успішності (когнітивний аспект), але й використання різноманітних критеріїв, що визначають афективні аспекти результативності (ставлення до навчання, задоволеність, мотивація).

2. Дослідження взаємозв'язку індивідуально-типологічних та дидактичних чинників результативності СРС, яке здійснено на основі розробленої комплексної методики, свідчить про те, що знання та урахування прояву типологічних особливостей студентів у самостійній роботі надає викладачам можливість випереджати пов'язані з ІТО проблеми та створювати відповідні для реалізації різних типологічних переваг дидактичні умови. Прояв ІТО студентів у самостійній роботі має комплексний характер через певну кількість визначених параметрів та відповідних до них критеріїв. Здійснений у ході дослідження опис прояву кожної типологічної особливості у самостійній роботі є підґрунтям для організації СРС з урахуванням реальних психологічних умов навчання. Аналіз типологічного розподілу, алгоритм котрого розроблено в ході науково-дослідної роботи, дозволяє сформулювати ряд рекомендацій для викладачів щодо взаємодії та співробітництва зі студентами, а саме: долати обмеження власного типу, що має прояв як застосування одноманітних, звичних методів та форм роботи; не допускати дискримінації студентів, які потрапляють до групи ризику внаслідок незначного прояву своїх типів порівняно з іншими; прогнозувати розвиток взаємодії, співробітництва зі студентами на основі аналізу типологічного розподілу.

3. Взаємозв'язок індивідуально-типологічних та дидактичних чинників результативності СРС впливає як на академічну успішність, так і на ставлення студентів до навчання. Саме типологічні особливості студентів визначають результати навчальної діяльності в залежності від певних методів контролю, організаційних форм навчання, видів завдань. Треба враховувати, що існують стабільні фактори такого впливу на успішність самостійної роботи (обсяг виконання, наявність письмового стилю, спосіб упорядкування інформації, організація змісту) і нестабільні (рівень оформлення, термін виконання, змістовність розумових дій, письмовий стиль).

4. Дидактичними умовами, за яких типологічні особливості позитивно впливають як на результативність навчальної діяльності студентів взагалі, так й самостійної роботи

зокрема, є такі: застосування при оцінюванні комплексу пов'язаних з ІТО студентів показників результативності та відповідних критеріїв оцінювання, використання рейтингової системи оцінювання, сполучення різних форм навчальної діяльності, поєднання у самостійній роботі різноманітних за змістом та призначенням навчальних завдань, що відповідають різним типологічним перевагам. Необхідно враховувати, що результативність самостійної роботи визначається сукупним впливом типологічних особливостей студентів й викладачів та дидактичних умов навчання.

5. Розв'язання проблеми підвищення результативності самостійної роботи потребує системи організаційних заходів, що включає: залучення студентів до управління всіма етапами самостійної роботи за допомогою мотиваційно-організаційних ігор, спільних проектів; забезпечення рівного прояву типологічних особливостей на основі застосування різноманітних завдань та критеріїв їх оцінювання відповідно до всіх ІТО, консультування студентів щодо оптимальних способів виконання завдань з урахуванням їх типологічних особливостей; досягання спільних результатів на основі індивідуальних. Урахуванню психологічних умов як СРС, так і навчання взагалі, сприяє типологічний аналіз навчальної діяльності, алгоритм котрого розроблено в процесі науково-дослідної роботи. Отже, важливою функцією викладачів є створення балансу між типологічними компонентами у навчанні.

Розроблені в ході дослідження рекомендації щодо організації результативної самостійної роботи з урахуванням індивідуально-типологічних особливостей студентів ґрунтуються на положеннях Національної доктрини розвитку освіти та Закону України "Про вищу освіту", де особлива увага надається необхідності забезпечення особистісно-орієнтованого навчання, моніторингу освітнього процесу і підвищенню якості освіти. Доцільно здійснити заходи, спрямовані на підвищення ефективності самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів IV рівня акредитації:

- передбачити програмами навчальних предметів групові заняття для спільного здійснення викладачами та студентами заходів щодо організації самостійної роботи;
- запровадити тренінги для викладачів з метою розвитку вмінь щодо управління самостійною роботою з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей студентів;
- ввести на першому році навчання спеціалізований курс "Самоменеджмент навчання" для формування у студентів вмінь та навичок самостійної роботи відповідно до індивідуального стилю навчальної діяльності.

У подальшому вивченні проблеми підвищення результативності СРС, що не вичерпується проведеним дослідженням, пропонується продовжити розгляд впливу ІТО студентів на навчання, особистісний розвиток та професійне становлення, більш детально з'ясувати вплив ІТО викладачів на процес взаємодії зі студентами, звернутися до моделювання навчання на основі типологічних особливостей.

Основний зміст дисертації відображений у таких публікаціях:

1. Романова Г.М. Зв'язок стилістичних особливостей творчих письмових робіт студентів та їх індивідуально-типологічних властивостей // Професійна підготовка бакалаврів у закладах другого рівня акредитації: Гуманізація і гуманітаризація навчального процесу: Збірник наукових праць // Проблеми сучасного мистецтва і культури. - Харків: Книж. видавництво "Каравела". - 2000. - С.97-103. – 0,3 авт. арк.
2. Романова Г.М. Самостійна робота як умова формування творчої активності майбутніх педагогів // Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: Збірник наукових праць / Ред. кол. Гузій Н.В. (відп. ред.) та інші. – К.: НПУ. - 2000. - Вип. 4. – С. 174-178. – 0,3 авт. арк.
3. Романова Г.М. Індивідуально-типологічні властивості як фактор організації самостійної роботи студентів // Педагогіка і психологія професійної освіти: Науково-методичний журнал. - 2002. - №2. - С. 187-193. - 0,4 авт. арк.
4. Романова Г.М. Організаційна модель самостійної роботи студентів // Людинознавчі студії: Збірник наукових праць Дрогобицького педагогічного університету імені Івана Франка / Ред. кол. Т.Біленко (головний редактор), П.Кралюк, В.Мовчан, В.Кремінь та ін. - Дрогобич: Вимір. - 2000. - Випуск другий - С. 194-204. - 0,5 авт. арк.
5. Романова Г.М. Взаємозв'язок типологічних особливостей студентів та часу виконання ними самостійних робіт // Нові технології навчання: Наук.-метод. зб. / Ред. кол.: В.О. Зайчук (головний редактор), О.Я.Савченко, М.Ф.Дмитриченко та ін. – К.: ЗАТ “НІЧЛАВА”. - 2003. - Спец. випуск. - С. 184-188. - 0,3 авт. арк.
6. Романова Г., Артюшина М. Аналіз типологічного розподілу в студентських групах як основа навчального співробітництва // Обрії: Науково-педагогічний журнал. - 2002. - №1. - С. 28-33. - 0,2 авт. арк.
7. Бутенко Н.Ю., Романова Г.М. Соціально-психологічні та методичні аспекти викладання (з досвіду психолого-педагогічної підготовки в економічному університеті) // Наукові записки Ніжинського державного педагогічного університету імені Миколи Гоголя: Психолого-педагогічні науки. – Ніжин: Ніжинський державний педагогічний університет імені Миколи Гоголя. – 2002. - №2. - С. 23-27. - 0,3 авт. арк.
8. Романова Г.М. Проблеми і перспективи застосування індивідуально-типологічного підходу у психолого-педагогічній підготовці в економічному вищому навчальному закладі // Університетський рівень освіти: зміст та напрями забезпечення: Матеріали науково-методичної конференції (3 лютого 1998 р.). - К.: КНЕУ, 1998. - С. 74-75. - 0,1 авт. арк.
9. Романова Г.М. Мотиваційно-організаційна гра як фактор індивідуалізації самостійної роботи студентів // Університетська педагогічна освіта як шлях гуманізації суспільства: Матеріали доповідей міжнародної науково-практичної конф. 21 - 23 квітня 1999 р. – К.: КНЕУ. - 1999. - Ч.1. - С. 240-243. – 0,2 авт. арк.

10. Романова Г.М. Особливості організації самостійної роботи з урахуванням індивідуально-типологічних властивостей студентів // Система організації самостійної роботи студентів: досвід, проблеми: Матеріали науково-методичної конференції. - К.: КНЕУ. - 2000. - С. 69-70. - 0,1 авт. арк.

11. Романова Г.М. Вплив типологічних особливостей студентів на результативність самостійної роботи // Сучасні технології навчання та оцінювання знань студентів: Матеріали наук. – метод. конф. 1 лютого 2002 р. – К.: КНЕУ. - 2002. - С. 265-266. - 0,1 авт. арк.

12. Артюшина М.В., Романова Г.М. Соціально-психологічні аспекти сучасних технологій навчання // Сучасні технології навчання та оцінювання знань студентів: Матеріали наук. – метод. конф. 1 лютого 2002 р. - К.: КНЕУ. - 2002. - С. 35 - 42. - 0,2 авт. арк.

13. Дослідження індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності: Методичні рекомендації до виконання самостійної роботи з дисципліни "Основи психології та педагогіки" для студентів усіх спеціальностей денної форми навчання / Укл.: В.А.Козаков, В.С.Лозниця, М.В.Артюшина, Г.М.Романова та ін. - К.: КНЕУ, 1998. - 48 с. - 0,3 авт. арк. (авторські - С. 7-15).

14. Дослідження особистості студента як суб'єкта майбутньої професійної діяльності: Методичні рекомендації до виконання самостійної роботи з дисципліни "Психологія діяльності і навчальний менеджмент" для студентів усіх спеціальностей денної форми навчання / Укл.: В.А.Козаков, В.С.Лозниця, М.В.Артюшина, Г.М.Романова та інш. - К.: КНЕУ, 1998. - 64 с. - 0,4 авт. арк. (авторські - С. 18-28).

15. Індивідуально-типологічні риси особистості й ефективність діяльності: Методичні рекомендації до практичних занять з курсу "Психологія діяльності і навчальний менеджмент" для студентів всіх спеціальностей денної форми навчання / Уклад.: М.В.Артюшина, Г.М.Романова. - К.: КНЕУ, 2001. - 68 с. - 1,5 авт. арк. (авторські - С. 8-12, 35-56, 61-66).

Романова Г.М. Індивідуально-типологічні та дидактичні чинники результативності самостійної роботи студентів економічних університетів. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України, Київ, 2003.

Дисертація присвячена питанням підвищення результативності самостійної роботи студентів, яка виступає важливою складовою якості професійної освіти. У роботі розкривається сутність понять "результативність навчальної діяльності", "результативна самостійна робота", пропонується модель самостійної роботи студентів, аналізується типологічний підхід до особистості суб'єктів навчання. Науково обґрунтовується взаємозв'язок індивідуально-типологічних особливостей студентів та дидактичних умов навчання, а також вплив цього взаємозв'язку на

результативність самостійної роботи.

Розроблено та впроваджено комплексну методику дослідження індивідуально-типологічних та дидактичних чинників результативності самостійної роботи студентів. Викладено методику аналізу типологічного розподілу у навчальних групах. Аналізується прояв типологічних особливостей студентів у самостійній роботі. Доводиться взаємозв'язок індивідуально-типологічних особливостей студентів та дидактичних умов їх самостійної навчальної діяльності, систематизуються та узагальнюються дані щодо впливу визначеного взаємозв'язку на результативність самостійної роботи. Обґрунтовується і експериментально перевіряється система позитивного впливу індивідуально-типологічних та дидактичних чинників на результативність самостійної роботи студентів.

Ключові слова: результативність навчальної діяльності, самостійна робота, індивідуально-типологічні особливості студентів, взаємозв'язок індивідуально-типологічних та дидактичних чинників результативності самостійної роботи.

Романова А.Н. Индивидуально-типологические и дидактические факторы результативности самостоятельной работы студентов экономических университетов. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 - теория и методика профессионального образования. – Институт педагогики и психологии профессионального образования АПН Украины, Киев, 2003.

Диссертация посвящена вопросам повышения результативности самостоятельной работы студентов как важной составляющей качества профессионального образования. В работе раскрывается сущность понятия “результативность учебной деятельности”, поскольку это понятие в современной педагогической науке существенно расширилось: под ним понимают не только степень достижения целей, но и ценность полученного результата, его позитивность в сравнении с предыдущими результатами или с результатами аналогичной деятельности, достигнутыми другим способом.

Под результативной понимается такая самостоятельная работа, которая обеспечивает достижение конечного результата как совокупности продуктов самостоятельной учебной деятельности, полученного опыта, состояния субъектов обучения на основе самоуправления студентов и системного опосредованного управления со стороны преподавателей с учетом при этом внутренних, психологических факторов и созданием соответствующих им внешних, дидактических условий учебной деятельности. Обосновывается модель самостоятельной работы как цикла учебной деятельности, на каждом этапе которого реализуются определенные функции управления и самоуправления деятельностью студентов.

Анализируется типологический подход, который дает возможность рассмотрения типов личности студентов и преподавателей на едином основании, объясняет направления развития личности. В основу такого подхода положена типология, разработанная К.Юнгом и его последователями. Установлено, что типологические особенности не только определяют специфику учебной деятельности, но и позволяют моделировать саму деятельность.

В ходе исследования научно обоснована взаимосвязь индивидуально-типологических особенностей студентов и дидактических условий обучения, а также влияние этой взаимосвязи на результативность самостоятельной работы. Разработана и внедрена комплексная методика исследования индивидуально-типологических и дидактических факторов результативности самостоятельной работы студентов. Охарактеризована методика анализа типологического распределения в учебных группах.

Анализируется проявление типологических особенностей студентов в самостоятельной работе на основе таких выделенных параметров, как наличие письменного стиля, вид письменного стиля, организация содержания, упорядочивание информации, срок выполнения, уровень оформления, объем выполнения. Доказывается взаимосвязь индивидуально-типологических особенностей студентов и дидактических условий их самостоятельной учебной деятельности, систематизируются и обобщаются данные о влиянии установленной взаимосвязи на результативность самостоятельной работы.

Обосновывается и экспериментально проверяется система позитивного влияния индивидуально-типологических и дидактических факторов на результативность самостоятельной работы студентов, которая включает: привлечение студентов ко всем этапам управления самостоятельной работой с помощью мотивационно-организационных игр, совместных проектов; обеспечение равного проявления типологических особенностей на основе использования разнообразных заданий и критериев их оценивания, соответствующих всем типологическим особенностям, консультирование студентов относительно оптимальных способов выполнения заданий с учетом их типологических особенностей; достижение общих результатов на основе индивидуальных.

Сравнение разнообразных показателей результативности учебной деятельности экспериментальных групп с аналогичными показателями контрольных групп в ходе эксперимента позволила установить, что использование такой системы может значительно повысить результативность самостоятельной работы.

Ключевые слова: результативность учебной деятельности, самостоятельная работа, индивидуально-типологические особенности студентов, взаимосвязь индивидуально-типологических и дидактических факторов результативности самостоятельной работы.

Ann N. Romanova. Individually-typological and didactic factories of independent work productivity of students of economic Universities. - Manuscript.

The dissertation for a scientific degree of Candidate of Pedagogical Sciences, speciality 13.00.04 - Theory and Methods of Professional Education. - Institute of Pedagogics and Psychology of Vocational Training of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kiev, 2003.

The dissertation is devoted to the problems of increasing the productivity of independent work of the students as an important component of high quality vocational training. In this study, the concept of "productivity of educational activity" is considered, the model of independent work is examined, the typological approach to the students' and teachers' personality is analyzed. In this research, the interrelation of individually-typological distinctions of the students and didactic conditions of training, and the influence of this interrelation to the productivity of independent work is scientifically proved.

The complex methodology of research interrelation of individually-typological and didactic factories of independent work productivity is developed and introduced. The methodology of analysis of typological distribution in educational groups is described. The typological distinctions of students in independent work is analyzed. The interrelation of individually-typological distinctions of students and didactic conditions of their independent educational activity is proved, and the data on influence of the established interrelation on productivity of independent work are systematized and summarized. The system of organization of independent work of self-contained becous of interrelation of individually-typological distinctions and didactic conditions of training is described and experimentally tested.

Key words: productivity of educational activity, independent work, individually-typological distinctions of students, interrelation of individually-typological and didactic factories of independent work productivity.